

Уикипедия + Библиотеките = ♥

Вася Атанасова, Жюстин Томс и Спасимир Пилев

„Практически всеки ден различни форми познание изчезват завинаги без да оставят следа или копие. Когато природно бедствие удари някой регион от света или някъде избухне военен конфликт, библиотеки, архиви, музеи, старинни сгради и уникални паметници на културата изчезват от лицето на земята или биват застрашени от унищожение. С такива събития изчезват страници от човешкото познание, а понякога – цели култури. [...] За знанието има краен срок. Това е битка с времето.“

Тези думи са от есето „Има краен срок“ в англоезичната версия на свободната онлайн енциклопедия Уикипедия¹. И един трагичен инцидент от началото на септември 2018 г. – пожарът в Националния музей на Бразилия – напомни на света за истинността на тези думи. В отговор на пожара, бразилската уикимедианска общност инициира мащабен проект по събиране на снимки на експонатите, в опит да се подпомогне процесът по реставрация и да се даде макар и закъснял тласък на дигитализацията на бразилската историческа памет. Само за няколко дни след отправения апел над три хиляди снимки бяха дарени и качени в мултимедийното хранилище на Уикипедия, Общомедия (*Wikimedia Commons*) от посетители на музея, имали късмета да го посетят преди гибелта му²...

---

¹ “Wikipedia:There is a deadline” от Уикипедия на английски език. Версия от 9 септември 2018, страницата е достъпна на адрес https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:There_is_a_deadline&oldid=858778115.

² “Wikipedia Has Received Thousands of Images for Their Archive of Brazil’s Museum Fire Losses”, Clayton Schuster, Observer.com, 7 септември 2018. Статията е достъпна на адрес: <https://observer.com/2018/09/brazil-national-museum-archive-photos-wikipedia/>

Уикипедия – нещата, за които може би не знаем

Много представители на библиотеките и на други културни институции по света и в България все още не са достатъчно добре запознати с ролята, която Уикипедия и стоящата зад нея уики общност има по отношение на съхраняването на световното културно наследство. Обичайно, когато стане дума за Уикипедия, разговорът се съсредоточава само в темата за нейната *достоверност* – важна, но не единствената важна тема що се отнася до Уикипедия. Свободната електронна енциклопедия действително се създава и поддържа на принципа на доброволчеството и потенциално всеки човек може да пише в нея и да променя написаното от другите. Заради това е потенциално възможно да съдържа статии с невярна, неточна, небалансирана или неактуална информация. Наличието на отделни статии, съдържащи подобни проблеми в определен момент от време, обаче не е валидна причина цялата енциклопедия да бъде квалифицирана като невярна, неточна, небалансирана или неактуална.

В действителност, Уикипедия е по-скоро *процес*, отколкото *продукт*, а технологичната възможност всеки неин читател да бъде и неин съавтор, правят този процес изключително динамичен. Постоянно променящото се съдържание на Уикипедия дава на хората, свикнали с класическия модел на създаване на енциклопедии, достатъчно основание да изпитват недоверие към нея като източник от справочен и образователен характер, особено ако не познават софтуерните ѝ възможности. Недоверие може би буди и стоящата зад Уикипедия общност от хора – повечето от които избрали да останат анонимни, както и философията ѝ, която стъпва на концепцията за т.нар. „мъдрост на тълпите“³.

---

³ „Мъдростта на тълпите“, Уикипедия на български език. Версия от 9 септември 2018, достъпна на адрес [https://bg.wikipedia.org/w/index.php?title=Мъдростта на тълпите&oldid=8693460](https://bg.wikipedia.org/w/index.php?title=Мъдростта_на_тълпите&oldid=8693460).

Национална конференция „Библиотеката в/и града: четене, култура, общност, информирано гражданство”, Столична библиотека, 23-24 октомври 2018

Всички тези резерви към Уикипедия, обаче, изглежда, че не пречат особено на съществуването и популярността ѝ. 17 години след началото си, поставено на 15 януари 2001 г., Свободната енциклопедия се утвърди като първата, а за много потребители – и *единствена*, спирка по пътя към знанието. Практически всяко търсене на информация в интернет извежда като първи, или един от първите резултати, статия в Уикипедия – една от сумарно над 40-те милиона статии на всички около 300 езикови версии на Уикипедия.

Още малко статистики. От началото на 2018 г., английската версия със своите 5,7 милиона статии регистрира дневно средно 247 милиона прегледа (минимум 223 милиона на ден)⁴. За сравнение, българската версия на енциклопедията със своите около 250 хиляди статии (и 33-то място по брой статии от почти 300 езикови версии на Уикипедия) регистрира дневно средно 740 хиляди прегледа на страници (минимум 530 000 прегледа на ден)⁵.

По отношение на броя посещения, по данни на услугата „Алекса“⁶, в световен мащаб Уикипедия е петият най-посещаван уебсайт измежду няколко милиарда и единственият в топ 50+, който има справочен характер и който се издържа само и единствено на принципа на доброволните дарения, без да продава рекламно пространство.

Освен с огромния технологичен ресурс, способен да издържа такъв трафик, Уикимедия е забележителна и с човешкия си ресурс: доброволците, които създават Уикипедия и сродните ѝ проекти, на практика правят *всичко*: от писане и редактиране на текстове и библиографски справки, през илюстриране на статиите със собствено фотографско, аудио и видео съдържание и собственоръчно дигитализирани документи, та чак до разработката на

---

⁴ English Wikipedia Siteviews Analysis, WMFLabs.org, 9 септември 2018, страницата е достъпна на адрес: <https://tools.wmflabs.org/siteviews/?source=pageviews&start=2018-01-01&end=2018-09-08&sites=en.wikipedia.org>

⁵ Bulgarian Wikipedia Siteviews Analysis, WMFLabs.org, 9 септември 2018, страницата е достъпна на адрес: <https://tools.wmflabs.org/siteviews/?source=pageviews&start=2018-01-01&end=2018-09-08&sites=bg.wikipedia.org>

⁶ The top 500 sites on the web, Alexa.com, 9 септември 2018, страницата е достъпна на адрес <https://www.alexa.com/topsites>

Национална конференция „Библиотеката в/и града: четене, култура, общност, информирано гражданство”, Столична библиотека, 23-24 октомври 2018

софтуера *MediaWiki*. При това водещи принципи на работата в Уикипедия са стриктното спазване на авторските права и коректното цитиране на използваните източници на информация.

Уикипедия и партньорствата с културни институции

Мисията на Уикипедия – да предоставя на всеки човек на планетата сбора на цялото човешко познание, изповядвана и от голяма част от нейните доброволчески общности по света, се превърна в причината от повече от десет години да се осъществяват сътрудничества с институции от културния и образователния сектор по света, а от шест години и в България. Въведеният за целта термин „GLAM-Wiki“ произлиза от английската абривиатура GLAM⁷ за „галерии, библиотеки, архиви, музеи“ и с него се означават съвместните дейности на институционалните и доброволческите общности по дигитализиране, съхраняване, анализиране, използване и популяризиране на културното наследство чрез онлайн платформата на Уикипедия и нейните сродни проекти, поддържани от Фондация Уикимедия. В тази екосистема библиотеките играят ключова роля, тъй като изцяло споделят мисията на Уикипедия да правят максимално достъпни до цялото общество генерираните от него информационни ресурси, художествени творби и научни постижения.

Както показват примерите от различните континенти, региони и държави по света, възможностите да бъде изпълнен със смисъл терминът GLAM-Wiki са на практика безгранични. Съществуват множество различни модели на партньорства, в зависимост от наличните материални, финансови, човешки и времеви ресурси, от потребностите и желанията – както на културната институция, така и на партниращата ѝ уики общност. А освен че го съдържа

---

⁷ „GLAM“, Outreach.Wikimedia.org, Версия от 8 септември 2018, страницата е достъпна на адрес: <https://outreach.wikimedia.org/w/index.php?title=GLAM&oldid=182419>.

Национална конференция „Библиотеката в/и града: четене, култура, общност, информирано гражданство”, Столична библиотека, 23-24 октомври 2018

като намерение в мисията си, Уикимедия разполага и с технологичния ресурс да съхрани всички дигитални форми на знанието и да ги направи достъпни на обществото.

Ползите за културните институции от подобни сътрудничества са много и различни.

- Уикипедия – като общодостъпна, отворена, безплатна и некомерсиална енциклопедия и уеб платформа, дава възможност на културната институция да изпълнява обществената си мисия, при това предоставяйки ѝ ранжиране на челни места в търсачките и непостижима по друг начин видимост и популярност.
- Наличието на сървърите на Фондация Уикимедия на свободно лицензираното дигитално съдържание на една библиотека представлява сам по себе си безплатен и винаги достъпен бекъп (резервно копие) на съдържанието.
- Сътрудничеството с уикимедианската доброволческа общност осигурява на културните институции достъп не просто до допълнителен човешки ресурс, но до цели мрежи от съвместно работещи на национално и международно ниво доброволци, а оттам и – специфични дигитални и езикови компетенции, ефективни краудсорсинг практики, нови канали за комуникация и популяризация на дейността на културната институция.
- Базираната в САЩ Фондация Уикимедия, която осигурява техническото и правно обезпечение на Уикипедия и сродните ѝ проекти, предоставя различни форми на подпомагане на сътрудничествата между културните институции и уикимедианските общности.

Уикипедия + Библиотеките = ♥

Сред успешните партньорства между библиотеките и уики общностите по света има някои забележителни примери: Библиотеката на американския Конгрес, Националната библиотека на Франция, Националната библиотека на Австралия, Библиотеката на Музея на изкуствата „Метрополитън“, Федералния офис на културното наследство на Австрия, Президентската библиотека с музей „Джералд Форд“⁸.

Дейностите, които тези сътрудничества включват, са разнообразни по формат, времетраене и интензивност, но традиционно включват една или повече от следните дейности:

- Предоставяне за ползване под свободен лиценз в дигитализиран вид на книги, нотни текстове, албуми с репродукции и фотографии и други документи, във вид на изображения и/или текст;
- Анотиране, категоризиране и генериране на метаданни към дигитализираното съдържание – и използването му за създаване и допълване на съответните статии за Уикипедия;
- Обучения за библиотекари с цел интегриране на Уикипедия във всички техни професионални дейности:
  - Добавяне на електронно съдържание в Уикипедия и нейните сродни проекти Общомедия, Уикиизточник и Уикицитат;
  - Инициативата #1Lib1Ref за добавяне на библиографски цитирани източници към статиите в Уикипедия;
  - Работа с Уикиданни и извличане на информация по SPARQL заявки;
  - Обучения по авторски права, свободни и отворени лицензи, *Open Access*;

---

⁸ „GLAM: Case studies“, Outreach.Wikimedia.org, 18 декември 2017, страницата е достъпна на адрес: https://outreach.wikimedia.org/w/index.php?title=GLAM/Case_studies/Archived&oldid=167800

Национална конференция „Библиотеката в/и града: четене, култура, общност, информирано гражданство”, Столична библиотека, 23-24 октомври 2018

- Обучения по дигитална и медийна грамотност;
- Обучения за работа с отворени и доброволчески общности;
- Съвместни събития на територията и с ресурсите на библиотеката:
  - по писане и редактиране на статии в Уикипедия, т.нар. „редактони“ (на англ. „editathons“, „маратони по редактиране“);
  - по дигитализиране на материали на хартиен носител, т.нар. „сканатони“ (на англ. „scanathons“, „маратони по сканиране“);
- Организиране на онлайн състезания за уикипедианци по писане на статии, свързани с библиотеките и библиотечното дело;
- Обучения за посетителите на библиотеката по дигитална грамотност и за ползване на Уикипедия като източник на информация.

Представителите на уикимедианските общности често са носители на знания и умения, с които съществено обогатяват партньорите си от библиотеките, в това число задълбочени знания и умения, свързани с информационни и комуникационни технологии, работа с бази данни, дигитализация и разпознаване на образи, управление на онлайн медийни канали, програмиране и превод на софтуер, авторски права и свободни лицензи и достъп до механизми за активиране на онлайн доброволчески общности. Особено в части от света, където липсват достатъчно ресурси и умения за дигитализация и споделяне на културното наследство, или тези дейности тепърва стартират или все още не са започнали, уикимедианските общности могат да бъдат най-силните съюзници на библиотеките и културните институции в изграждането на локален капацитет.

Единствената „уловка“ е, че в рамките на тези партньорства предоставяното от библиотеката или генерираното със съвместни усилия дигитално културно наследство трябва да бъде публикувано под свободен лиценз – типично това са т.нар. „Обществено достояние“ (*Public domain*) и

свободните два от шестте варианта на лицензи в гарнитурата „Криейтив Комънс“ (*Creative Commons*). Това в общия случай ограничава подходящото за дигитализиране съдържание до онова, над което авторските права са (i) неприложими по закон (например, фолклорни творби и нормативни актове), (ii) изтекли са по давност (70 пълни години от смъртта на автора) или (iii) са освободени от автора по силата на негово лично волеизявление. Свободните лицензи са важен аспект в достигането на научното познание и художественото творчество до цялото общество, и затова изготвянето на институционални политики, свързани с работата със свободно лицензирано съдържание може да се окаже важна подготвителна част от партньорството с уики общността.

Уикипедия + Библиотеките = ♥ вече и в България

В България също вече има няколко примера на партньорства между уикимедианската общност и културни институции: архиви, музеи, а отскоро – и библиотеки. Разнообразието на дейностите дори и в малкия им все още мащаб говори обаче за потенциала им в бъдеще. Ще представим накратко специално сътрудничествата с библиотеки, каквито уикимедианската общност в България има от декември 2016 година и до момента.

- ***Публична лекция за Уикипедия в Столична библиотека***

На 20 декември 2016 *American Corner* в Столична библиотека беше домакин на публичната лекция на Асаф Бартов (*Asaf Bartov*) – дългогодишен уикимедианец, създател на онлайн библиотеката на иврит „Проект Бен Йехуда“⁹ и служител на Фондация Уикимедия¹⁰, който беше в България по повод националната конференция на българската уикимедианска общност.

---

⁹ „Project Ben Yehuda“, 24 ноември 2012, страницата е достъпна на адрес: http://benyehuda.org/e_faq.html

¹⁰ Asaf Bartov, Wikimedia Foundation website, 28 февруари 2016, страницата е достъпна на адрес: <https://foundation.wikimedia.org/w/index.php?title=User:Ijon&oldid=105080>

Национална конференция „Библиотеката в/и града: четене, култура, общност, информирано гражданство”, Столична библиотека, 23-24 октомври 2018

Лекцията на тема „Уикипедия: Достоверност чрез разговор“¹¹ с продължителност 1,5 часа беше специално ориентирана към библиотекарската общност и беше записана и излъчена от Радио „Бинар“.

- *Редактон „Значими български жени“ в библиотеката на Гьоте Институт*
На 11 март 2017 г. в библиотеката на Гьоте Институт, представители на българската уики общност и Български хелзинкски комитет проведоха заедно събитие по създаване и допълване на статии в Уикипедия за значими български жени. В 4-часовия „редактон“ се включиха около 35 доброволци и заедно създадоха около 20 статии в Уикипедия на български.

- *Проект „УикиБотевград“ (WikiBotevgrad)*

Инициативата „УикиБотевград“¹², продължила от октомври 2017 до май 2018 г., цели създаването на първия за България „уикиград“ – град, в който на управленско ниво се подкрепят дейности по насърчаване на създаването и подобряването на съдържанието в Уикипедия за града и общината и поставянето на информационни табели с QR кодове на места със забележителности с връзка към съответните статии в Уикипедия. Най-активните институционални партньори в инициативата бяха читалищна библиотека „Иван Вазов“ и градският историческият музей, а с дейно участие се включиха читалищата в с. Трудовец и с. Скравена и училищата в общината. В оборудваната компютърна зала на библиотека „Иван Вазов“ бяха проведени редица обучения по ползване и допринасяне в Уикипедия, насочени както специфично към библиотекари, учители и музейните служители, така и най-общо към учениците и гражданите в града. Около 100 статии на български и около 40 на други езици бяха създадени и стотици

---

¹¹ „Уикипедия: Достоверност чрез разговор“, презентация на Асаф Бартов, 22 декември 2016, достъпна в PDF формат на адрес: https://meta.wikimedia.org/wiki/File:Уикипедия_-_Достоверност_чрез_разговор.pdf, видео запис на радио „Бинар“, 10 януари 2017, достъпен на адрес <https://www.youtube.com/watch?v=7A5WyyoWZEY&t=3331s>

¹² „WikiBotevgrad“, Meta.Wikimedia.org, 24 май 2018, страницата е достъпна на адрес: <https://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=WikiBotevgrad&oldid=18073117>

Национална конференция „Библиотеката в/и града: четене, култура, общност, информирано гражданство”, Столична библиотека, 23-24 октомври 2018

снимки бяха качени за илюстриране на статиите за Ботевград, природните и културните забележителности на региона, биографиите на значими личности и важните обществени институции.

- *Обучения на библиотекари по уикипедианска и медийна грамотност по проект на „Глобални библиотеки България“*

Контактите на уикимедианската общност с фондация „Глобални библиотеки България“ стартираха през януари 2017 г. През същата година пилотно бяха проведени три обучения, на които общо трима уикипедианци посетиха на доброволчески начала библиотеките в Кюстендил, Враца и Стара Загора и проведоха едnodневни обучения по ползване и създаване на съдържание в Уикипедия. През 2018 г. обучението по „Добавяне на електронно съдържание в Уикипедия“, вече във формат от 12 часа, залегна в проект на фондация „Глобални библиотеки България“ и беше избрано от регионалните библиотеки в девет града. Обучението беше проведено от общо четирима преподаватели и активни редактори в българската версия на Уикипедия: доц. д-р Вася Атанасова, Жюстин Томс, д-р Пламен Минчев и Спасимир Пилев. Освен него, 19 града избраха 18-часовото обучение по „Медийна грамотност“, водено от Жюстин Томс, доц. д-р Вася Атанасова и Люба Батембергска, част от което също неминуемо беше посветена на Уикипедия като съвременен медиен и социален феномен, формиращ медийното преживяване онлайн. В рамките на тези обучения бяха създадени общо над 30 статии, а обучаемите представители на регионалните библиотеки и читалищните библиотеки от съответните области научиха повече за спецификите на Уикипедия като източник на информация и доброволческа онлайн общност, принципите и правилата, които я задвижват, свободните лицензи *Creative Commons*, и много други свързани с тези теми.